

*Dovilė Pūraitė-Andrikienė** <https://orcid.org/0000-0001-6964-1568>

TEISĖS AKTO GALIOJIMO SUSTABDYMO INSTITUTAS LIETUVOS KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS MODELyje

Santrauka. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 straipsnio penktojoje dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidento teikimas Konstituciniam Teismui ar Seimo nutarimas ištirti, ar aktas sutinka su Konstitucija, sustabdo šio akto galiojimą. Teisės akto galiojimo sustabdymo institutas detalčiau reglamentuojamas Konstitucinio Teismo įstatymo 26 straipsnyje. Vis dėlto pastarųjų metų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija šio instituto taikymo klausimu teisininkų bendruomenėje ir viešojoje erdvėje susilaukia įvairių vertinimų. Šiame straipsnyje siekiama atskleisti Konstitucijos ir Konstitucinio Teismo įstatymo nuostatų, reglamentuojančių teisės akto galiojimo sustabdymo institutą, taip pat šio instituto sampratos formuojamos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje probleminius aspektus, bei pateikti siūlymus, kaip būtų galima tobulinti šį institutą reglamentuojančią teisinę reguliavimą.

Pagrindiniai žodžiai: Konstitucija, Konstitucinis Teismas, teisės akto galiojimo sustabdymas.

THE SUSPENSION OF THE VALIDITY OF A LEGAL ACT IN THE CONSTITUTIONAL JUSTICE MODEL OF LITHUANIA

Abstract. Paragraph five of Article 106 of the Constitution of the Republic of Lithuania provides that, the presentation by the President of the Republic for the Constitutional Court or the resolution of the Seimas asking for an investigation into the conformity of an act with the Constitution shall suspend the validity of the act. The suspension of validity of legal act is regulated in more detail in Article 26 of the Law on the Constitutional Court. However, in recent years the practice of application of this institute and the concept of this institute formed in the jurisprudence of the Constitutional Court are receiving a very wide discussion in the Lithuanian legal community and in the public in general. This article seeks to reveal the problematic aspects of the provisions of the Constitution and the Law on the Constitutional Court regulating the institute of suspension of the validity of legal act, as well as the problematic aspects of the conception of this institute formed in the jurisprudence of the Constitutional Court and to make proposals on how to improve the legal framework governing this institute.

Keywords: Constitution, Constitutional Court, suspension of the validity of legal act.

* Vilniaus universiteto Teisės fakulteto, Viešosios teisės katedros asistentė, socialinių mokslų daktarė, dovile.puraite@gmail.com.

INSTYTUCJA ZAWIESZENIA OBOWIĄZYWANIA AKTU PRAWNEGO W LITEWSKIM MODELU SĄDOWNICTWA KONSTITUCYJNEGO

Streszczenie. Artykuł 106 zd. 5 Konstytucji Republiki Litewskiej stanowi, że zwrócenie się przez Prezydenta lub Sejm do Sądu Konstytucyjnego o zbadanie zgodności aktu z Konstytucją powoduje zawieszenie obowiązywania takiego aktu. Szczegółowa regulacja zawieszenia obowiązywania takiego aktu zawarta jest w art. 26 ustawy o Sądzie Konstytucyjnym. Niemniej jednak w ciągu ostatnich lat orzecznictwo Sądu Konstytucyjnego w kwestii stosowania tej instytucji stało się przedmiotem bardzo szerokiej dyskusji w litewskim środowisku prawniczym. Opracowanie ma na celu ukazanie problematycznych aspektów dotyczących z jednej strony przepisów Konstytucji i ustawy o Sądzie Konstytucyjnym, które regulują instytucję zawieszenia obowiązywania aktu prawnego, a z drugiej – problematycznych aspektów związanych z rozumieniem tej instytucji, jaka jest kształtowana w orzecznictwie Sądu Konstytucyjnego. Na zakończenie autorka dąży do przedstawienia propozycji ulepszenia regulacji prawnej instytucji zawieszenia obowiązywania aktu prawnego.

Słowa kluczowe: Konstytucja, Sąd Konstytucyjny, zawieszenie obowiązywania aktu prawnego.

1. ĮVADAS

Konstitucijos (Lietuvos Respublikos Konstitucija 1992) 106 straipsnio penktojoje dalyje nustatyta, kad Respublikos Prezidento teikimas Konstituciniam Teismui ar Seimo nutarimas ištirti, ar aktas sutinka su Konstitucija, sustabdo šio akto galiojimą. Šis konstitucinis institutas detaliau reglamentuojamas Konstitucinio Teismo įstatymo (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas 1993) (toliau – KTĮ) 26 straipsnyje „Respublikos Prezidento, Seimo ir Vyriausybės aktų galiojimo sustabdymas“. Tačiau pastarųjų metų Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija šio instituto taikymo klausimu teisininkų bendruomenėje ir viešojoje erdvėje susilaukia itin plataus aptarimo. Diskutuojama įvairiais klausimais. Ką konkrečiai reiškia šis institutas? Kokius teisinius padarinius sukelia teisės akto galiojimo sustabdymas? Pagaliau, kodėl būtent tik Respublikos Prezidento ir Seimo kreipimaisi dėl teisės akto konstitucingumo stabdo teisės akto galiojimą? Kodėl tokių padarinių nesukelia kitų subjektų kreipimaisi?

Kai kurie šios problematikos elementai analizuoti V. Sinkevičiaus (Sinkevičius 2017, 50–66), taip pat šio straipsnio autorės darbuose (Pūraitė-Andrikienė 2017, 338–341; Pūraitė-Andrikienė 2020, 83–84), tačiau dažniausiai apie šį institutą tik trumpai užsimenama, kai analizuojama bendra Konstitucinio Teismo kompetencija. Taigi išsamių mokslo darbų, kuriuose būtų ieškoma atsakymo į paminėtus ir kitus probleminius teisės akto galiojimo sustabdymo instituto paskirties Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje klausimus, stokojama.

Taigi šio darbo *objektas* – Konstitucijos ir KTĮ nuostatos, reglamentuojančios teisės aktų galiojimo sustabdymą, taip pat šio instituto sampratą atskleidžiančios Konstitucinio Teismo aktų nuostatos. *Straipsnio tikslas* – atskleisti Konstitucijoje ir KTĮ nuostatų, reglamentuojančių teisės akto galiojimo sustabdymo institutą, taip pat šio instituto sampratos formuojamos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje probleminius aspektus, bei pateikti siūlymus, kaip būtų galima tobulinti šį institutą reglamentuojantį teisinį reguliavimą. Siekiant įgyvendinti išsikelto tikslą darbe keliama ir sprendžiami šie *uždaviniai*: 1) atskleisti šio instituto paskirtį ir raidą Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje; 2) išanalizuoti probleminius šio instituto taikymo aspektus Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje; 3) pateikti siūlymus kaip būtų galima tobulinti teisės akto galiojimo sustabdymo institutą reglamentuojantį teisinį reguliavimą.

Tyrimas atliktas derinant skirtingus, leidžiančius atskleisti tiek teorinę, tiek praktinę analizuojamų klausimų problematiką, *metodus* – dokumentų analizę, loginę, sisteminę, kritinę, lyginamąją, teleologinę, lingvistinę analizę.

2. TEISĖS AKTO GALIOJIMO SUSTABDYMAS: TEISINIO SAUGUMO PRINCIPAS VS. APSAUGA NUO NEPATAISOMŲ ŽALINGŲ PADARINIŲ

Minėta, kad pagal Konstitucijos 106 str. 5 d., Respublikos Prezidento teikimas Konstituciniam Teismui ar Seimo nutarimas ištirti, ar aktas sutinka su Konstitucija, sustabdo šio akto galiojimą. KTĮ 26 str. „Respublikos Prezidento, Seimo ir Vyriausybės aktų galiojimo sustabdymas“ šią nuostatą sukonkretina. Tai, kad šis institutas kelia neaiškumų atspindi ir šio KTĮ straipsnio pakeitimų gausa.

Šiame KTĮ straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas buvo koreguojamas net 5 kartus (daugiausiai iš visų KTĮ straipsnių¹): 1) originalioje šio straipsnio redakcijoje buvo įtvirtinta galimybė sustabdyti tik Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktų galiojimą, 1996 m. priimtu KTĮ pakeitimo įstatymu 26 str. 1 d.; nustatyta galimybė sustabdyti taip pat ir Seimo priimtų teisės aktų galiojimą; 2) 1998 m. pakeitimo įstatymu KTĮ 26 str. 1 d. nustatyta, kad ne vėliau kaip per 3 dienas turi būti atliktas išankstinis medžiagos tyrimas ir tvarkomajame posėdyje išspręstas klausimas, ar priimti prašymą nagrinėti Konstituciniame Teisme ne tik tais atvejais, kai jis gauna Seimo nutarimą ištirti įstatymo ar kito Seimo akto atitiktį Konstitucijai, bet ir tais atvejais, kai jis gauna Seimo nutarimą ištirti Prezidento ar Vyriausybės akto atitiktį Konstitucijai ir įstatymams; 3) trečią kartą KTĮ 26 str. nustatyta Respublikos Prezidento, Seimo ir Vyriausybės aktų galiojimo sustabdymo tvarka tikslinta 2003 m. priimtu pakeitimo įstatymu, šiame straipsnyje nustatyta, kad ne vėliau kaip per 3 dienas turi būti atliktas išankstinis medžiagos tyrimas ir tvarkomajame posėdyje išspręstas klausimas, ar priimti

¹ Plačiau apie KTĮ pakeitimus žr. Pūraitė-Andriekienė 2017, 128–138.

prašymą nagrinėti Konstituciniame Teisme ne tik tais atvejais, kai Konstitucinis Teismas gauna Respublikos Prezidento teikimą ištirti, ar Vyriausybės aktas atitinka Konstituciją, bet ir tais atvejais, kai jis gauna Prezidento teikimą ištirti, ar Vyriausybės aktas atitinka įstatymus, KTĮ 26 str. 2 d. taip pat nustatyta pareiga skelbti apie teisės aktų galiojimo sustabdymą Konstitucinio Teismo interneto tinklalapyje; 4) 2012 m. pakeitimo įstatymu šis straipsnis keistas siekiant suderinti KTĮ nuostatas su Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo nuostatomis, t.y. Teisėkūros pagrindų įstatyme numčius, kad nuo 2013 m. kovo 1 d. teisės aktai ir informacija skelbiama ne leidinyje „Valstybės žinios“, šio leidinio priede „Informaciniai pranešimai“, o Teisės aktų registre, internete, KTĮ įtvirtinta, kad Konstitucinio Teismo pirmininko pranešimai dėl ginčijamo akto galiojimo sustabdymo ir dėl sustabdyto akto galiojimo atnaujinimo skelbiami Teisės aktų registre; 5) 2015 m. priimtu pakeitimo įstatymu 26 str. 1 d. padaryti tam tikri redakcinio pobūdžio pataisymai.

Taigi šis institutas patyrė ir pakankamai rimtų legislatyvinių korekcijų (1996 m., 1998 m., 2003 m. pakeitimais šis institutas buvo koreguojamas tikslinant jo objektą, t.y. teisės aktų, kuriems jis gali būti taikomas, sąrašą), tačiau vėlesnės šio instituto korekcijos KTĮ buvo daugiau redakcinio pobūdžio.

Dabar galiojančios redakcijos KTĮ 26 str. nustatyta, kad, gavus atitinkamą Respublikos Prezidento teikimą ar Seimo nutarimą, ne vėliau kaip per tris dienas turi būti nuspręsta, ar priimti prašymą nagrinėti; jei prašymas priimamas nagrinėti, Konstitucinio Teismo pirmininkas tuoj pat apie tai paskelbia Konstitucinio Teismo interneto svetainėje ir Teisės aktų registro tvarkytojui pateikia pranešimą, kuriame nurodo tikslų ginčijamo akto pavadinimą, jo priėmimo datą ir tai, kad pagal Konstitucijos 106 str. minėto akto galiojimas sustabdomas nuo šio pranešimo oficialaus paskelbimo Teisės aktų registre dienos iki Konstitucinio Teismo nutarimo dėl šios bylos paskelbimo.

Pirmaisiais veiklos metais Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje išaiškino kai kuriuos svarbius teisės akto galiojimo sustabdymo instituto bruožus². Konstitucinis Teismas 1997 m. lapkričio 13 d. sprendime pažymėjo, kad apskritai įstatymų galiojimo sustabdymas yra nebūdingas įstatymų leidybai ir gali sukelti visuomenėje nestabilumo, nepasitikėjimo teisine sistema būseną, sudaryti prielaidas atsirasti teisės spragoms, tad taikomas tik retais, išimtiniais, Konstitucijoje numatytais atvejais. Šiame sprendime taip pat konstatuota, kad Konstitucijoje numatyti tik du atvejai, kai teisės akto (taigi ir įstatymo) galiojimas gali būti sustabdytas: pirma, pagal Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtąją dalį „Respublikos Prezidento teikimas Konstituciniam Teismui ar Seimo nutarimas ištirti, ar aktas sutinka su Konstitucija, sustabdo šio akto galiojimą“; antra, Konstitucijos 145 straipsnyje nustatyta, kad esant ypatingoms sąlygoms – įvedus

² Vėlesnė Konstitucinio Teismo jurisprudencija šio instituto taikymo klausimu aptariama kitame šio straipsnio skyriuje.

karo ar nepaprastąją padėtį – gali būti laikinai apribojamos teisės ir laisvės, nurodytos Konstitucijos 22, 24, 25, 32, 35 ir 36 straipsniuose. Tai galėtų būti padaroma sustabdant atitinkamų įstatymų normų galiojimą. Konstitucinis Teismas pabrėžė, kad kitų įstatymo galiojimo sustabdymo atvejų Konstitucija nenumato.

Taigi pagal Konstitucinio Teismo oficialiąją doktriną, šis institutas gali būti taikomas itin retais (išimtiniais) atvejais, kurių baigtinis sąrašas yra numatytas Konstitucijoje. Svarbu pažymėti, kad šiame straipsnyje analizuojamas tik pirmasis iš minėtame Konstitucinio Teismo sprendime nurodytų atvejų, kai teisės akto galiojimas gali būti sustabdytas. Paminėtina, kad kai kurios Europos valstybės (pvz., Bulgarija, Čekija, Kipras, Latvija, Liuksemburgas, Portugalija, Prancūzija, Rumunija) siekdamos užtikrinti teisinio saugumo principą, savo teisės sistemoje tokio ar panašaus instituto nėra įtvirtinusios (European Commission For Democracy Through Law 2010, 38). Atsižvelgiant į tai, kad konstitucinės justicijos institucijos sprendimas sustabdyti teisės akto galiojimą turi *erga omnes* pasekmes, teisinio saugumo principo užtikrinimo kontekste atsargi Konstitucinio Teismo pozicija šio instituto, kaip išimtinės priemonės, taikymo klausimu suprantama ir pateisinama. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje ne kartą konstatuota, kad iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantys teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 14 d. nutarimas).

Antra vertus, aptariamas teisės akto galiojimo sustabdymo institutas yra priskiriamas prie konstitucinių teismų taikomų laikinųjų apsaugos priemonių, kuri yra reikalinga siekiant užtikrinti, kad pareiškėjas ar visuomenė nepatirtų neatitaisomos žalos. Europos komisijos “Demokratija per teisę” (Venecijos komisijos) nuomone, konstituciniai teismai turi turėti įgaliojimus sustabdyti ginčijamo teisės akto galiojimą, jei toliau taikant teisės aktą grėstų didelė žala ar pažeidimai, kurių nebūtų galima ištaisyti vėliau konstatuojant, kad teisės aktas yra antikonstitucinis (European Commission For Democracy Through Law 2010, 38). Mokslinėje literatūroje atkreipiamas dėmesys, kad konstitucinio teismo sprendimas sustabdyti teisės akto (ypač įstatymo) galiojimą turi itin plačias *erga omnes* pasekmes, nors teisės akto konstitucingumas dar nėra įvertintas. Todėl tvirtinama, kad tik ypač didelė ir neatitaisoma žala pareiškėjui ar visuomenei gali būti pagrindas teisės akto (ypač įstatymo) galiojimo sustabdymui (Dürr 2016, 283).

Taigi apibendrinant galima konstatuoti, kad mokslo doktrinoje ir Venecijos komisijos studijose šio instituto paskirtis apibūdinama siekiu užskirsti kelią tam tikroms neigiamoms pasekmėms, kurios grėstų ir toliau taikant ginčijamą teisės aktą.

3. PROBLEMINIAI TEISĖS AKTO GALIOJIMO SUSTABDYMO INSTITUTO TAIKymo ASPEKTAI LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJOJE

Grįžtant prie padarinių, kurių siekiama išvengti teisės akto galiojimo sustabdymo instituto panaudojimu, visų pirma aptartinas Lietuvos teisininkų bendruomenėje įvairių vertinimų susilaukęs Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 28 d. sprendimas „Dėl atsisakymo pagal pareiškėjos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos Sigos Rudėnaitės prašymą aiškinti Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 13 d. sprendimą ir Konstitucinio Teismo pirmininko 2020 m. gegužės 13 d. pranešimą”.

Pareiškėja prašė

išaiškinti, kokius konkrečius padarinius teisėjos Sigos Rudėnaitės, kaip atleistosios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės, statuso ir teisių bei pareigų atžvilgiu sukėlė Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 13 d. sprendimas, kuriuo priimtas LR Seimo 2020 m. gegužės 7 d. nutarime išdėstytas prašymas ištirti LR Seimo ir LR Prezidento aktų nuostatų atitiktį LR Konstitucijai ir sustabdytas šių teisės aktų galiojimas, ir šio sprendimo pagrindu paskelbtas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo pirmininko 2020 m. gegužės 13 d. pranešimas.

Aptariamam sprendimui atsisakyta priimti S. Rudėnaitės prašymą, nes Konstitucinio Teismo ir jo pirmininko aktai, kuriuos prašyta išaiškinti, nėra baigiamieji aktai, kuriais išnagrinėjama byla, taip pat dėl to, kad prašymą pateikė asmuo, neturintis teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu oficialiai išaiškinti Konstitucinio Teismo nutarimą, išvadą ar sprendimą.

Prieš išsamesnį šio sprendimo nuostatų aptarimą, visų pirmą tikslinga trumpai pristatyti aplinkybes, kuriomis S. Rudėnaitė buvo atleista iš pareigų. Teisiniu požiūriu kuriozinė situacija dėl S. Rudėnaitės atleidimo iš pareigų susiklostė kai Seimas 2020 m. balandžio 21 d. atskirai balsavo už du atitinkamo Seimo nutarimo klausimus: pirmuoju klausimu jis nusprendė atleisti S. Rudėnaitę iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės pareigų (slapto balsavimo rezultatai: 68 Seimo nariai – už atleidimą, 34 – prieš, susilaikė 17), o po to balsavo už antrą nutarimo straipsnį „paskirti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją S. Rudėnaitę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke”, kurio priėmimui pritrūko balsų (slapto balsavimo rezultatai: 52 Seimo nariai balsavo už paskyrimą, 46 – prieš, o 23 susilaikė). Taigi Seimas ne tik nepaskyrė šios Aukščiausiojo Teismo teisėjos į šio Teismo pirmininkės pareigas, bet ir atleido ją iš užimamų šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės pareigų, o kartu ir iš laikinosios šio teismo pirmininkės pareigų, kurias ji laikinai ėjo pagal Teismų įstatymą.

Ši situacija susilaukė itin aštrios kritikos teisininkų bendruomenėje ir plačiojoje visuomenėje. Reaguodamas į tai, 2020 m. gegužės 7 d. Seimas, priėmė nutarimą kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti savo 2020 m. balandžio

21 d. nutarimo atitiktį Konstitucijai. Minėta, kad šis Seimo *in corpore* kreipimasis į Konstitucinį Teismą sustabdė ginčijamo Seimo nutarimo galiojimą.

Kaip minėta, mokslo darbuose, Venecijos komisijos studijose teisės akto galiojimo sustabdymo instituto paskirtis apibūdinama siekiu užskirti kelią tam tikroms neigiamoms pasekmėms, kurios grėstų ir toliau taikant ginčijamą teisės aktą. Lietuvos teisininkų bendruomenėje taip pat dominavo požiūris, kad minėto Seimo nutarimo galiojimo sustabdymas sustabdys ir ginčijamo akto sukeltas teises pasekmes (šiuo atveju – atleisti teisėją iš minėtų pareigų). Pvz., V. Nekrošius tvirtino, jog „būtų visiškai teisinga, kad iki Konstitucinis Teismas galutinai išspręs situaciją, būtų atkurta iki ginčijamo akto buvusi *status quo*” (Delfi 2020). E. Šileikio nuomonė, „laikina išnyko kliūtis minėtai teisėjai toliau eiti anksčiau eitas teismo skyriaus pirmininkės pareigas (ir jų pagrindu laikinos LAT pirmininkės pareigas)” (Šileikis 2020). V. Vaičičiaus nuomone,

šio konstitucinio instituto pritaikymas aptariamam atvejui reiškia, kad Seimo nutarimas kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl 2020 m. balandžio 21 d. Seimo nutarimo (kuriuo teisėja S. Rudėnaitė buvo atleista iš Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės pareigų) konstitucingumo, atkūrė iki pastarojo Seimo nutarimo egzistavusią teisinę situaciją, t. y. teisėja S. Rudėnaitė 2020 m. balandžio 21 dieną vėl pradėjo eiti Civilinių bylų skyriaus pirmininkės ir laikinosios Aukščiausiojo Teismo pirmininkės pareigas (Vaičiaitis 2020).

Vis dėlto V. Sinkevičius dėl šios situacijos ir apskritai dėl aptariamo instituto paskirties pateikė kitokią nuomonę. Jo tvirtinimu,

tai, kad Konstitucinis Teismas priėmė nagrinėti Seimo prašymą, sustabdo teisės akto galiojimą, bet neatstato teisinių pasekmių, kurios kilo iš to teisės”, „situacija yra įšaldoma, situacija lieka tokia, kokia tam momentui yra, o ji tokia, kad ji atleista. Tol, kol teismas neišsprendė kitaip, laikoma, kad viskas, kas įvyko pagal tą teisės aktą iki įšaldymo, yra teisėta (Delfi 2020).

Grįžtant prie Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 28 d. sprendimo, pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas laikėsi pastarosios pozicijos. Sprendime konstatuota, kad Konstitucijos 106 straipsnio 5 dalyje numatytas teisės akto galiojimo sustabdymas tais atvejais, kai dėl šio akto atitikties Konstitucijai į Konstitucinį Teismą kreipiasi Respublikos Prezidentas arba Seimas savo nutarimu, savaime nepaneigia iš Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalies kylančios ginčijamo teisės akto konstitucingumo ir jo taikymo padarinių teisėtumo prezumpcijos. Kartu Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos Sigitos Rudėnaitės atleidimo iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų” jau sukėlė teisinius padarinius – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėja S. Rudėnaitė yra atleista iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų.

Sprendime taip pat pažymėta, kad Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucinio Teismo sprendimas priimti pareiškėjo Seimo prašymą ir atitinkamo teisės akto galiojimo sustabdymas priėmus prašymą nepanaikina ir nepakeičia įvykusių teisinių padarinių.

Apibendrinamas Konstitucinis Teismas konstatavo, kad jo 2020 m. gegužės 13 d. sprendimu priėmus pareiškėjo Seimo prašymą ištirti, ar *inter alia* Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimas neprieštarauja Konstitucijai ir Teismų įstatymui, šio nutarimo galiojimo sustabdymas nereiškia, kad panaikinami ar pakeičiami įvykę teisiniai padariniai – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos S. Rudėnaitės atleidimas iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų, t.y. Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimo galiojimo sustabdymas negali būti aiškinamas kaip suteikiantis teisėjai S. Rudėnaitei teisę eiti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigas, kol Konstitucinis Teismas neišnagrinėjo konstitucinės justicijos bylos pagal pareiškėjo Seimo prašymą ir nėra įsigaliojęs šioje byloje priimtas Konstitucinio Teismo nutarimas dėl *inter alia* Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimo atitikties Konstitucijai ir (arba) Teismų įstatymui.

Toks Konstitucinio Teismo išaiškinimas susilaukė kritikos teisininkų bendruomenėje. E. Šileikis aptardamas tokią Konstitucinio Teismo poziciją pabrėžė, kad „sukūrus šį naują precedentą ateityje galėtų kilti gerokai sudėtingesnių problemų dėl vieno ar kito akivaizdžiai abejotino Seimo individualaus akto galiojimo sustabdymo padarinių ir ankstesnės tame akte negatyviai nurodyto asmens teisinės padėties atsikūrimo” (Šileikis 2020). V. Vaičaitis vertindamas tokį Konstitucinio Teismo teisės aktų galiojimo instituto paskirties išaiškinimą apskritai suabejojo šio instituto prasingumu tvirtindamas, kad: „jei sakytume, kad Konstitucijos žodžiai sustabdo šio akto galiojimą” reiškia tik kažkokį formalų teisinį akto suspendavimą, bet galėtų palikti galioti šio ginčijamo akto sukeltas pasekmes teisiniams santykiams ir žmogaus teisėms, sunku būtų suprasti, kam apskritai Konstitucija numato šį „teisės akto galiojimo sustabdymo institutą” (Vaičaitis 2020).

Šiame kontekste paminėtina, kad Vilniaus apygardos teismas 2020 m. birželio 26 d. nutartimi tenkino ieškovės S. Rudėnaitės prašymą dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo ir grąžino S. Rudėnaitei į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės pareigas, iki bus priimtas teismo procesinis sprendimas dėl ginčo esmės. Teismas pažymėjo, kad Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 28 d. sprendime pateikti išaiškinimai, susiję su Seimo nutarimo galiojimu ir jo laikinu sustabdymu, nekliudo ginčą nagrinėjančiam bendrosios kompetencijos teismui taikyti ieškovės šioje byloje prašomą laikinąją apsaugos priemonę. Šioje nutartyje pažymėta, kad nagrinėjamu atveju prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones yra siejamas su teisinių santykių laikinu sureguliuavimu, asmenų teisių apsaugos ir ginčo teisinių santykių normalaus funkcionavimo užtikrinimu, kol nėra priimtas ir įsiteisėjęs teismo sprendimas. Teismas taip pat konstatavo, kad tokiu būdu būtų išvengta šiuo atveju tikėtinų teismų sistemos nepriklausomumo pažeidimų. Vilniaus apygardos teismo nuomone, susiklosčiusios faktinės situacijos laikinai nereguliuojamus, būtų sutrikdyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo darbo organizavimo tvarka bei yra tikimybė, kad kiltų neproporcinga žala, susijusi su Lietuvos valstybės turiniais interesais.

Iš tiesų toks Konstitucinio Teismo³ išaiškinimas, atribojantis teisės akto galiojimo sustabdymo instituto pritaikymą nuo ginčijamo teisinio reguliavimo sukeliama padarinių, gali kelti pagrįstu abejonų dėl šio instituto prasmingumo. Ypač atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, mokslinėje literatūroje pabrėžiama, kad šio instituto paskirtis ir yra užskirsti kelią, asmens ar visuomenės patiriamai žalai, t.y. tam tikriems neigiamiems padariniams, kol tikrinamas teisės akto konstitucingumas. Nors straipsnio autorė iš dalies pritaria Konstitucinio Teismo pozicijai dėl to, kad teisės akto galiojimo sustabdymas nepanaikina ir nepakeičia įvykusių teisinių padarinių. Tačiau abejoja, ar tikslinga sutapatinti dvi skirtingas situacijas: padarinių panaikinimą/pakeitimą ir laikiną padarinių sustabdymą kol bus išnagrinėtas teisės akto konstitucingumo klausimas.

Tačiau galbūt Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje teisės akto galiojimo sustabdymas atlieka kažkokią kitą funkciją? Teisės moksle buvo diskutuojama (Sinkevičius 2017; Pūraitė-Andrikienė 2017, 338–341) dėl to, ar galima teisės aktą, kurio galiojimas sustabdytas, pripažinti netekusiu galios arba keisti? Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 8 d. sprendime, kuriuo priimtas nagrinėti Seimo prašymas ištirti Respublikos Prezidento dekreto nuostatų konstitucingumą, konstatuota, kad šio prašymo priėmimas sustabdo minėto Respublikos Prezidento dekreto atitinkamų nuostatų galiojimą, tačiau nepanaikina ir nepakeičia minėtų jau įvykusių teisinių padarinių. Kaip matyti, šiame sprendime Konstitucinis Teismas taip pat atribojo teisės akto galiojimo sustabdymą nuo ginčijamo teisinio reguliavimo padarinių, tačiau Teismas įvardijo kitą šio instituto paskirtį – tol, kol nebus priimtas atitinkamas Konstitucinio Teismo nutarimas dėl šio Respublikos Prezidento dekreto nuostatų atitikties Konstitucijai (galimai – ir įstatymams) ir apie tai nebus oficialiai paskelbta, Respublikos Prezidentas tuo metu negali pakeisti, papildyti ar panaikinti sustabdyto teisinio reguliavimo (Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 8 d. sprendimas).

Tokio reikalavimo tikslas – neleisti institucijai, išleidusiai ginčijamą teisės aktą išvengti bylos nagrinėjimo Konstituciniame Teisme. Juk tyrimas konstitucinės justicijos byloje gali būti jau pasistūmėjęs, eikvojami Konstitucinio Teismo resursai ir kt.

Tačiau naujausioje savo jurisprudencijoje nuo šio aiškinimo Konstitucinis Teismas nukrypo. Konstituciniam Teismui gavus Respublikos Prezidentės 2016 m. kovo 18 d. prašymą ištirti Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d.“ nutarimo Nr. 343 „Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ pakeitimo atitiktį Konstitucijai ir

³ Šiame kontekste reikėtų pažymėti, kad Konstitucinis Teismas 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimu pripažino, kad teisės aktai, susiję su Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės atleidimu iš pareigų, prieštarauja Konstitucijai ir Teismų įstatymui. Nutarime konstatuota, kad nuo šio Konstitucinio Teismo nutarimo oficialaus paskelbimo (įsigaliojimo) dienos Aukščiausiojo Teismo teisėja S. Rudėnaitė eina Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigas.

įstatymams pagal priėmimo tvarką, šio teisės akto galiojimas buvo sustabdytas. Vis dėlto rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui, nepaisant to, kad šio akto galiojimas buvo sustabdytas, Vyriausybė šį aktą pripažino netekusiu galios. Aptariamoje byloje suinteresuotam asmeniui panaikinus ginčijamą teisės aktą, Konstitucinis Teismas, pasirėmęs savo ankstesne pozicija dėl negaliojančių aktų tyrimo, konstatavo, kad kadangi ginčijamas teisės aktas yra pašalintas iš teisės sistemos, jo atitikties Konstitucijai ir įstatymams tyrimas pagal priėmimo tvarką būtų savitiksliis, ir konstitucinės justicijos byla šioje dalyje nutraukė (Konstitucinio Teismo 2016 m. liepos 8 d. nutarimas).

Tačiau V. Sinkevičiaus nuomone, Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 8 d. sprendimo nuostata – kol nebus priimtas Konstitucinio Teismo sprendimas dėl Respublikos Prezidento dekreto atitikties Konstitucijai, Respublikos Prezidentas tuo metu negali pakeisti, papildyti ar panaikinti sustabdyto teisinio reguliavimo – buvo susijusi tik su to meto konkrečia teisine situacija: Konstitucinis Teismas neleido Seimui atšaukti savo sprendimo laikyti įstatymą nepriimtu, o Respublikos Prezidentui neleido atšaukti savo dekreto dėl įstatymo grąžinimo Seimui pakartotinai svarstyti, nes Seimas jau apsvarstė dekretą ir, kaip minėta, nutarė laikyti įstatymą nepriimtu. Anot šio autoriaus, Konstitucinis Teismas laikosi požiūrio, kad minėta 2008 m. sausio 8 d. sprendimo nuostata nėra oficiali konstitucinė doktrina. Todėl Konstitucinio Teismo 2016 m. liepos 8 d. nutarime „Vijūnėlės dvaro“ byloje nerasime nuorodos į minėtą Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 8 d. sprendimą ir į cituotą sprendimo nuostatą (Sinkevičius 2017, 57–58).

V. Sinkevičius taip pat pabrėžia, kad Konstitucinis Teismas pripažino, jog Vyriausybė galėjo panaikinti savo nutarimą, kurio galiojimas buvo sustabdytas pagal Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtąją dalį (Respublikos Prezidento kreipimasis į Konstitucinį Teismą dėl Vyriausybės nutarimo atitikties Konstitucijai sustabdo Vyriausybės nutarimo galiojimą), reiškia, kad Konstitucinis Teismas suformavo oficialią konstitucinę doktriną: Konstitucija nedraudžia teisėkūros subjektams panaikinti, pakeisti ar papildyti savo išleistų įstatymų ir kitų teisės aktų, kurių galiojimas sustabdytas pagal Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtąją dalį (Sinkevičius 2017, 59).

Šio straipsnio autorės nuomone, teisės akto galiojimo sustabdymas turėtų apimti ir tai, kad to teisės akto negalima jokių būdu modifikuoti, t. y. keisti ar naikinti. Visų pirma todėl, kad priešinga pozicija leidžia institucijai, išleidusiai ginčijamą teisės aktą išvengti bylos nagrinėjimo Konstituciniame Teisme. Antra, jeigu teisės aktą, kurio galiojimas sustabdytas, galima pripažinti netekusiu galios arba keisti tuomet apskritai neaišku, kokia šio Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje įtvirtinto instituto prasmė.

Atkreiptinas dėmesys, kad tai, kad nėra aišku ką konkrečiai reiškia teisės akto galiojimo sustabdymas rodo ir kiti šio instituto taikymo atvejai. Pvz., Konstituciniam Teismui teko „suktis iš situacijos“ gavus Seimo prašymą

ištirti, ar Konstitucijos 125 str. pakeitimo įstatymas pagal priėmimo tvarką neprieštarauja Konstitucijai. Konstituciniam Teismui 2013 m. lapkričio 13 d. sprendimu priėmus pareiškėjo – Seimo prašymą ištirti, ar Konstitucijos 125 str. pakeitimo įstatymas pagal priėmimo tvarką neprieštarauja Konstitucijai, pagal Konstitucijos 106 str. 4 d., buvo sustabdytas būtent 2006 m. priimto Konstitucijos 125 str. pakeitimo įstatymo galiojimas. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad ginčijamo įstatymo galiojimo sustabdymas nereiškia, kad kartu įsigalioja Konstitucijos 125 straipsnio redakcija, galiojusi iki ginčijamo Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimo įstatymo įsigaliojimo; tai taip pat nereiškia, kad suvaržomas iš Konstitucijos 67 straipsnio 2 punkto kylantis Seimo įgaliojimas įstatymu reguliuoti Lietuvos banko veiklą ir šio straipsnio 11 punkte nustatytas įgaliojimas skirti ir atleisti Lietuvos banko valdybos pirmininką.

Apibendrintai galima konstatuoti, kad Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje atskleisdamas šio instituto turinį kol kas akcentavo tai, ko teisės akto galiojimo sustabdymas nereiškia ar neapima. Tačiau šio Teismo jurisprudencijoje dar nėra aiškiai atskleista kas į šio instituto turinį įeina. Manytina, kad didele dalimi aptartos teisės akto galiojimo instituto taikymo problemos yra nulemtos šį institutą reglamentuojančio teisinio reguliavimo.

4. SIŪLYMAI DĖL LIETUVOS KONSTITUCINĖS JUSTICIJOS MODELyje ĮTVIRTINTO TEISĖS AKTO GALIOJIMO SUSTABDYMO INSTITUTO KOREGAVIMO

Aptartos teisės aktų galiojimo sustabdymo instituto taikymo problemos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suteikia pagrindą samprotauti dėl jį reglamentuojančio teisinio reguliavimo pagrįstumo ir svarstyti apie jo tobulinimo galimybes.

Pirma, atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje Konstitucinis Teismas neturi diskrecijos teisės akto galiojimo sustabdymo instituto klausimu: gavus atitinkamą Respublikos Prezidento teikimą ar Seimo nutarimą, jei prašymas priimamas nagrinėti, Konstitucinio Teismo pirmininkas Teisės aktų registro tvarkytojui pateikia pranešimą, kuriame nurodo tikslų ginčijamo akto pavadinimą, jo priėmimo datą ir tai, kad pagal Konstitucijos 106 str. minėto akto galiojimas sustabdomas. Tuo tarpu Venecijos komisijos nuomone, teisę nuspręsti ar taikyti tokią priemonę turėtų turėti patys konstituciniai teismai. Diskrecijos laisvė šiuo klausimu palikta, *inter alia*, Austrijos, Albanijos, Armėnijos, Belgijos, Bosnijos-Hercegovinos, Kroatijos, Gruzijos, Vokietijos, Lenkijos, Serbijos, Slovėnijos, Ispanijos konstituciniams teismams (European Commission for Democracy Through Law 2010, 38).

Antra, diskutuotinas ir kitas šio instituto elementas, t.y. kodėl būtent tik Seimo ir Respublikos Prezidento kreipimaisi sukelia tokius teisinius padarinius – stabdo

ginčijamo akto galiojimą? Kodėl tokių teisinių padarinių nesukelia 1/5 Seimo narių grupės, teismų ar Vyriausybės kreipimaisi į Konstitucinį Teismą? O nuo 2019 m. ir Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtiojoje dalyje nurodytų asmenų prašymai? Juk Konstituciniam Teismui pripažinus, jog atitinkamoje konstitucinės justicijos byloje ginčijamas teisės aktas prieštarauja Konstitucijai ar kitam aukštesnės galios teisės aktui, tokio nutarimo teisiniai padariniai bus vienodi nepriklausomai nuo subjekto, inicijavusio teisės akto konstitucingumo patikrą. Galbūt įtvirtindami tokią nuostatą Konstitucijos kūrėjai siekė parodyti išskirtinę pagarbą Prezidentui ir Seimui kaip aukščiausioms valstybės institucijoms. Tokiu būdu taip pat tikriausiai tam tikra prasme siekta užtikrinti valdžių padalijimo principą. Pvz., Seimas neturi jokių įgaliojimų dalyvauti Vyriausybės ar Prezidento aktų teisėkūros procese, tačiau kreipdamasis į Konstitucinį Teismą jis gali sustabdyti atitinkamo Vyriausybės ar Prezidento akto galiojimą. Tai galima vertinti kaip tam tikrą stabdžių ir atsvarų mechanizmo elementą (Pūraitė-Andrikienė 2017, 338–339). Vis dėlto manytina, kad atsižvelgiant į šio instituto prasmę ir paskirtį, tikrai ne subjektai, kurie kreipėsi dėl tam tikro akto konstitucingumo, turėtų lemti teisės akto galiojimo sustabdymo poreikį. Todėl šio instituto taikymas neturėtų būti diferencijuojamas pagal subjektus, kurie kreipėsi dėl teisės akto konstitucingumo.

Trečia, grįžtant prie padarinių, kurių siekiama išvengti teisės akto galiojimo sustabdymo instituto panaudojimu, siūlytina, kad kriterijus lemiantis teisės akto galiojimo sustabdymo poreikį turėtų būti tam tikros neigiamos pasekmės, kurios grėstų ir toliau taikant atitinkamą teisės aktą. T. y. kaip minėta pirmojoje šio straipsnio dalyje tai turėtų būti didelių nepataisomų pasekmių grėsmė pareiškėjui ar visuomenei.

Kaip pavyzdį galima pateikti Slovakijos Konstitucijos 125 str. 2 d. nustatytą teisinį reguliavimą, pagal kurį Konstitucinis Teismas priėmęs prašymą ištirti teisės akto konstitucingumą gali sustabdyti ginčijamą teisės aktą, jų dalių arba kai kurių nuostatų galiojimą, jeigu tolesnis jų taikymas galėtų pažeisti pagrindines teises ir laisves, jeigu yra didelė ekonominės žalos arba kitų didelių nepataisomų pasekmių grėsmė (Constitution of the Slovak Republic 1992). Atkreiptinas dėmesys, kad pagal šias Slovakijos Konstitucijos nuostatas Konstituciniam Teismui paliekama diskrecijos laisvė nuspręsti, ar stabdyti atitinkamo akto galiojimą, šio instituto panaudojimo poreikis nėra siejamas su subjektais padavusiais prašymą dėl teisės akto konstitucingumo, kriterijus lemiantis teisės akto galiojimo poreikį yra tam tikros neigiamos pasekmės kurios grėstų ir toliau taikant atitinkamą teisės aktą. Manytina, kad toks teisinis reguliavimas yra racionalesnis nei įtvirtintas Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje.

Taigi siūlytina Konstitucijoje ir KTĮ įtvirtintą teisės akto galiojimo sustabdymo institutą modifikuoti atsižvelgiant į tai, kad kriterijus, lemiantis teisės akto galiojimo sustabdymą, turėtų būti tam tikros neigiamos pasekmės, kurios grėstų ir toliau taikant atitinkamą teisės aktą, bet ne subjektai kurie padavė prašymą dėl teisės akto konstitucingumo, taip pat paliekant Konstituciniam

Teismui diskrecijos laisvę nuspręsti, kada šio instituto panaudojimas yra reikalingas. Toks reguliavimas labiau užtikrintų balansą tarp dviejų konkuruojančių vertybių: teisinio saugumo principo ir pareiškėjo bei visuomenės apsaugos nuo nepataisomos žalos.

5. IŠVADOS

1. Pagal Konstitucinio Teismo oficialiąją konstitucinę doktriną, teisės akto galiojimo sustabdymo institutas gali būti taikomas itin retais (išimtiniais) atvejais, kurių baigtinis sąrašas yra numatytas Konstitucijoje. Teisinio saugumo principo užtikrinimo kontekste atsargi Konstitucinio Teismo pozicija šio instituto, kaip išimtinės priemonės, taikymo klausimu suprantama ir pateisinama. Antra vertus, mokslo doktrinoje ir Venecijos komisijos studijose teisės akto galiojimo sustabdymo institutas yra priskiriamas prie konstitucinių teismų taikomų laikinųjų apsaugos priemonių, kurios paskirtis apibūdinama siekiu užskirsti kelią tam tikroms neigiamoms pasekmėms, kurios grėstų ir toliau taikant ginčijamą teisės aktą.

2. Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje atskleisdamas teisės akto galiojimo sustabdymo instituto turinį akcentuoja tai, ko šis institutas nereiškia ar neapima. Tačiau šio Teismo jurisprudencijoje dar nėra aiškiai atskleista kas į aptariamo instituto turinį įeina. Aptartos teisės aktų galiojimo sustabdymo instituto taikymo problemos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suteikia pagrindą diskutuoti dėl jį reglamentuojančio teisinio reguliavimo pagrįstumo ir svarstyti apie jo tobulinimo galimybes.

3. Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme įtvirtintą teisės akto galiojimo sustabdymo institutą siūlytina modifikuoti atsižvelgiant į tai, kad kriterijus, lemiantis teisės akto galiojimo sustabdymą, turėtų būti tam tikros neigiamos pasekmės, kurios grėstų ir toliau taikant atitinkamą teisės aktą, bet ne subjektai kurie padavė prašymą dėl teisės akto konstitucingumo, taip pat paliekant Konstituciniam Teismui diskrecijos laisvę nuspręsti, kada šio instituto panaudojimas yra reikalingas. Toks reguliavimas labiau užtikrintų balansą tarp dviejų konkuruojančių vertybių: teisinio saugumo principo ir pareiškėjo bei visuomenės apsaugos nuo nepataisomos žalos.

BIBLIOGRAFIJA

SPECIALIOJI LITERATŪRA

Dürr, Schnutz, Rudolf. 2016. *Improving Human Rights Protection on the National and the European Levels – Individual Access to Constitutional Courts and the Accession of the European Union to the European Convention on Human Rights*. https://www.academia.edu/36018234/D%C3%BCrr_Schnutz_Rudolf_Improving_Human_Rights_Protection_on_the_National_and_the_European_Levels_Individual_Access_to_Constitutional_Courts_and_the_Accession_of_the_European_

- Union_to_the_European_Convention_on_Human_Rights_Homenaje_a_Jean_Claude_Colliard_Tomo_II_Mexico_2016_pp_267_298?email_work_card=title [žiūrėta: 9.10.2020].
- European Commission For Democracy Through Law. 2010. *Draft study on individual access to constitutional justice*. [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-JU\(2010\)004-e.aspx](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-JU(2010)004-e.aspx) [žiūrėta: 9.10.2020].
- Pūraitė-Andrikienė, Dovilė. 2017. *Konstitucinės justicijos procesas Lietuvoje: optimalaus modelio paieška*. PhD diss.: Vilnius University.
- Pūraitė-Andrikienė, Dovilė. 2020. "Teisės aktų konstitucingumo patikros objektai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje". *Teisė* 116: 72–91.
- Sinkevičius, Vytautas. 2017. "Teisės akto galiojimo sustabdymas: Lietuvos atvejis". *Jurisprudencija* 24 (4): 50–66.

KITI ŠALTINIAI

- Delfi. 2020. *Rudėnaitė paprašė Konstitucinio Teismo išaiškinimo dėl grįžimo į darbą*. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/rudenaite-paprash-konstitucinio-teismo-isaiskinimo-del-grizimo-i-darba.d?id=84320039> [žiūrėta: 9.10.2020].
- Šileikis, Egidijus. 2020. *Konstitucija ir absurdas: F. Kafkos „procesas“ LAT teisėjos Rudėnaitės situacijoje*. <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/egidijus-sileikis-konstitucija-ir-absurdas-f-kafkos-procesas-lat-teisejos-rudenaites-situacijoje.d?id=84456465> [žiūrėta: 9.10.2020].
- Vaičaitis, Vaidotas. 2020. *Konstituciniai pamastymai apie teisinę situaciją dėl Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigų*. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/vaidotas-a-vaicaitis-konstituciniai-pamastymai-apie-teisine-situacija-del-auksciausiojo-teismo-pirmininko-pareigu-18-1334950?copied> [žiūrėta: 9.10.2020].

TEISĖS AKTAI

- Lietuvos Respublikos Konstitucija, Žin. 1992, Nr. 33–1014.
- Constitution of the Slovak Republic. Prieiga per internetą: <https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf>. [žiūrėta: 9.10.2020].
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas, Lietuvos aidas, Nr. 24; Žin. 1993, Nr. 6–120.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO NUTARIMAI IR SPRENDIMAI

- Konstitucinis Teismas 1997 m. lapkričio 13 d. sprendimas, Žin. 1997, Nr. 104-2644.
- Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 8 d. sprendimas, Žin. 2008, Nr. 5-173.
- Konstitucinio Teismo 2013 m. lapkričio 13 d. sprendimas, Žin. 2013, nr. 118-5945.
- Konstitucinio Teismo 2014 m. balandžio 14 d. nutarimas, TAR 2014-04-15, Nr. 4467.
- Konstitucinio Teismo 2016 m. liepos 8 d. nutarimas, TAR 2016-07-08, nr. 19478.
- Konstitucinio Teismo 2020 m. gegužės 28 d. sprendimas. Nr. KT98-S93/2020.
- Konstitucinio Teismo 2020 m. rugsėjo 2 d. nutarimas, TAR 2020-09-03, Nr. 18611.

BENDROSIOS KOMPETENCIJOS TEISMŲ SPRENDIMAI

- Vilniaus apygardos teismo 2020 m. birželio 26 d. nutartis, civilinė byloje Nr. e2–3287–852/2020.